

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ МОЛОДІ: ІДЕЇ, ТРАЄКТОРІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ 2026

УДК 378.091.12:005.336.5-057.875

ББК 74.489.4

П 78

*Рекомендовано до друку вченою радою гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(протокол № 2 від 25 лютого 2026 року)*

Упорядники:

Циганюк Л. І., доктор філософії з музикознавства, доцент, доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та методики музичної освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Качуринець Л. В., кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Професійне зростання молоді: ідеї, траєкторії, перспективи : збірник наукових праць студентської молоді / упорядники Л. Циганюк, Л. Качуринець. Хмельницький : ХГПА, 2026. Вип. V. 472 с.

Рецензенти:

Бучківська Г. В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та технологій, декан гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Топорівська Я. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва, декан факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

Зарицька А. А. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори цих публікацій.

©Циганюк Л.І., 2026
©Качуринець Л.В., 2026

Ірина Гладка. Проектування меблів для малих просторів як підготовка студентів до реального запиту на ринку..... 264

Катерина Мельник. Особливості використання інтерактивного книжкового видання для дітей молодшого віку..... 268

Яна Гузікова. Проектування настільної гри як форма практико-орієнтованого навчання дизайнерів..... 273

Аліна Андрєєва. Портфоліо як інструмент самопрезентації та його роль у професійному зростанні творчих особистостей..... 280

Аліна Шандрівська. Художня виразність та освітній потенціал пластики малих форм у школі..... 285

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Тетяна Кузьміч. Використання міждисциплінарних зв'язків у мистецькій освіті..... 292

Ангеліна Горобець. Використання засобів мистецтва для підвищення професійної стресостійкості майбутнього вчителя..... 296

ОСВІТА

Вікторія Гевчук. Творчі завдання як педагогічний засіб розвитку мистецької компетентності..... 300

Кароліна Мех. Роль гри у формуванні творчих та художніх компетентностей учнів..... 308

Діана Штиль, Віта Павленко. Математичний сторітелінг як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів на уроці математики..... 319

Марія Бузнякова. Інноваційні методи у викладанні образотворчого мистецтва: можливості голографічних технологій..... 326

Олена Ковальчук. Використання інтерактивних навчальних посібників у процесі викладання образотворчого мистецтва..... 338

Юлія Селіверстова. Типові анатомічні помилки у навчальних портретах початківців..... 344

Антон Галіцин. Інформаційно-комунікаційні технології обробки музики у роботі вчителя музичного мистецтва..... 350

Ангеліна Котляренко. Музична педагогіка в епоху TikTok: як повернути дітям здатність чути великі форми..... 355

Анна Заруднева. Педагогічні підходи до регулювання використання штучного інтелекту на уроці мистецтва..... 363

Юлія Мельник, Віта Павленко. Формування екологічної культури здобувачів на уроках технології..... 368

Анна Павленко. Формування творчих здібностей здобувачів на уроках технології..... 374

Олена Каліберда. Проектувальна діяльність у формуванні музично-творчих здібностей учнів початкової школи..... 380

ХУДОЖНЯ ВИРАЗНІСТЬ ТА ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЛАСТИКИ МАЛИХ ФОРМ У ЗЗСО

Аліна ШАНДРІВСЬКА

*магістр I курсу спеціальності А4 Мистецтво. Образотворче мистецтво
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*

науковий керівник:

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*

Ірина ПАЦАЛЮК

У статті розкрито сутність пластики малих форм як скульптурного образу малого формату. Окрему увагу приділено жанровій різноманітності (аніمالістичний, портретний, побутовий жанри) та декоративно-прикладному аспекту дрібної пластики в контексті українського народного мистецтва. Обґрунтовано роль та значення пластики малих форм як ефективного засобу формування художньо-образного мислення учнів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Ключові слова: *пластика малих форм, дрібна пластика, скульптура, учні, ЗЗСО.*

Навчання школярів створювати пластику малих форм у ЗЗСО є важливою складовою опанування скульптури, оскільки дає змогу учням через невеликі, деталізовані предмети (статуетки тварин, міфічні образи, побутові сценки) засвоїти основні принципи об'ємності, композиції, фактури та виразності скульптури, розвиваючи дрібну моторику та креативне мислення, що є фундаментом для праці з більшими формами. Це перехідний етап від малюнка до об'ємного бачення, що охоплює роботу з глиною та іншими матеріалами задля створення оздоблювальних та художніх виробів.

Звернення до терміну «пластика малих форм» знаходимо у програмах та підручниках з мистецтва, розроблених для ЗЗСО. Він виправданий тим, що ліплення це також мистецтво створення скульптури, яке має ту ж виразність: пізнаваність, ознаки художнього образу, лаконічність зображення, його простоту та ясність, пластичність форми, деяку умовність чи декоративність. Виразність пластики малих форм, її характеристики відносять до жанрових особливостей.

Вивчення пластики малих форм потребує розуміння її особливостей, значення для розвитку особистості школяра та умінь проєктувати завдання для уроків мистецтва, враховуючи вік школярів та вимоги програм.

Характеристики виразних особливостей пластики малих форм, скульптурних та декоративних, розкрито у мистецтвознавчій літературі з погляду жанрової приналежності до скульптури як виду візуального мистецтва.

Загалом скульптура поділяється на монументальну, станкову, скульптуру малих форм та монументально-декоративна. Це види круглої скульптури, кожна з яких виразна по-своєму. Поряд з цим до скульптури відносять рельєфи.

Монументальна скульптура – це пам'ятники величні, суворі, виразні, котрі містять в собі велику загальнолюдську ідею. Фактично розрахована така скульптура на сприйняття з відстані. Станкова скульптура частіше відображена портретом, тут є аналогія з живописом чи рисунком. Попри портрет у станковій скульптурі значне місце займає жанрова скульптура, яка зображає групу людей або фігуру одної людини.

В побуті поширена скульптура малих форм. Це фігурки невеликого розміру, зроблені з різних матеріалів – гіпс, скло, теракота, метал, фарфор, дерево, кістки тощо. До скульптури малих форм відносять деякі види іграшок, на яких зображені люди та тварини.

Монументально-декоративна скульптура призначена для органічного поєднання з архітектурою та просторовим середовищем, що характеризується узагальненістю форм, виразною пластикою та декоративною образністю. Характеристики малої скульптури подібні до характеристик монументальної та

станкової, бо ці витвори об'ємного мистецтва різняться лише габаритами та мають дещо іншу мету.

Насамперед скульптура належить до образотворчих мистецтв, які у науковій літературі ділять на художні та нехудожні. Від інших різновидів мистецької праці саме пластичні мистецтва вирізняються наступними характеристиками:

1. Відсутністю тимчасового розвитку художнього образу;
2. Форма у них не змінюється у часі, не має характеру процесу (як у музиці, танці);
3. Об'єкти пластичних мистецтв сприймаються зором, а інколи і з залученням дотику (скульптура та декоративно-прикладне мистецтво, дизайнерські вироби);
4. Для повного освоєння потрібне сприйняття, яке потребує певної тривалості, досить часто і багаторазовості.

А. Король (2012) виділяє наступні характеристики з точки зору пластичності образотворчих мистецтв: «пластичні мистецтва відображають світ в образній формі. Структуру художнього образу в пластичних мистецтвах можна аналітично поділити на три тісно зв'язаних один з одним аспекти: тектонічно-композиційний, експресивний (виразний), образотворчий (зображальний)» (Король, 2012: 143).

Автор констатує: «У архітектурі, декоративно-прикладному мистецтві, художньому конструюванні (дизайні) і скульптурі перший з цих аспектів полягає в організації реального, речового матеріалу в тривимірному просторі, у формуванні його конструкції і тектоніки, у взаємно гармонійному або навмисно дисгармонійному розташуванні окремих частин, в єдності всіх елементів пластичної форми, в досягненні цілісності композиції.

Виразність образу досягається використанням зорово-формальних елементів; останні сприяють створенню певної духовної атмосфери, настрою, виявленню ідейного змісту твору. У творчості тектонічно-композиційний і емоційно-експресивний аспекти невіддільні, оскільки духовна змістовність

образу багато в чому залежить від певного пластичного рішення, а воно, у свою чергу, завжди несе емоційно-естетичний зміст;

Третій зображальний аспект специфічний для живопису, скульптури і графіки. У середині зображального аспекту можна умовно розрізняти моменти: безпосередньо-візуальний і асоціативний, такий, що дозволяє розширити зміст твору за межі власного зображеного, що дає можливість включити в коло освоюваних явищ дійсності тимчасовий перебіг подій, філософські роздуми про життя, широку сукупність суспільних ідей, тобто ті сторони реальності, які не мають безпосередньо зорової зовнішності. Разом з тим багатьма своїми рисами пластичні мистецтва зближуються зі світом матеріальних предметів, що створюються людиною як своє «культурне середовище» (Король, 2012: 143).

У Словнику термінів образотворчого мистецтва (2015) наголошують на такій характеристиці скульптури малих форм: «різновид декоративної скульптури, що відрізняється малим розміром. Характерними особливостями дрібної пластики є узагальненість форм, декоративність кольору, ретельне деталювання, розрахованість на тісний контакт з глядачем. Дрібна пластика може бути представлена статуетками, побутовими композиціями, настільними бюстами, зображеннями тварин, сувенірами, гліптикою, медальйонами, рельєфними та круглими зображеннями. Дрібна пластика – один з найдавніших різновидів скульптурного мистецтва, історія якого почалася в архаїчні часи» (Шевнюк, 2015: 86).

Об'єкти цього виду мистецтва спрямовані на естетизацію життєвого середовища. Завдяки своїй камерності вони гармонійно інтегруються в домашній інтер'єр, доповнюючи робочий простір чи зони відпочинку, а також повноцінно функціонують як об'єкти музейної та виставкової експозиції.

Порівняно із характеристиками скульптури, які подані у словнику термінів А. Король (2012) враховує і наступні моменти:

З огляду на зміст, розміри та мету скульптуру розрізняють на різні види: монументальна (від лат. *mones* – нагадує), пов'язана з будівництвом чи ландшафтом; декоративно-паркова, яка служить для оздоби садів, площ,

будівель; станкова (від слова «верстат»), призначена для розміщення в приміщенні; скульптура малих розмірів (дрібна пластика). Виразні засоби скульптури: об'єм, величина, відтінок і структура матеріалу, гра світла й темряви, чергування, енергія (символіка пози, руху, жесту, виразу обличчя), деталізація, форма (обрис, силует), побудова (Король, 2012: 143).

Г. Івашків (2015) дає наступне означення терміну «Пластика малих форм, дрібна пластика чи мала округла скульптура – це невеликі глиняні вироби у вигляді статуєток, бюстів, сувенірів, фігурок (людей, птахів і тварин), рельєфні композиції, зокрема пласти, плакети, тарелі, медалі, медальйони, виконані вручну, за допомогою гончарного кола чи промислово» (Івашків, 2015: 1100).

В українському мистецтвознавстві народну скульптуру в межах окремих галузей народного прикладного мистецтва, поділяючи за матеріалом: дерево, скло, кераміка, метал, глина.

З розвитком промислового виробництва з'являється значно більше скульптурних образів – фігурки історичних та релігійних діячів, зокрема українських козаків, нових національних героїв, скульптурні композиції, пов'язані зі звичаями та обрядами, скульптурний посуд, керамічна скульптура та іграшка тощо. Це супроводжувалося появою нових форм та засобів оздоблення, авторських технік. Саме у народному мистецтві скульптуру малих форм іноді важко відрізнити від іграшок, бо вироби, створені для дитячих ігор, здебільшого наповнені гумором та яскраво декоровані.

В керамічній народній скульптурі виокремлюють:

1. Зображення птахів і тварин;
2. Міфологічні та фантастичні образи;
3. Образи християнських святих та сюжети з релігійною тематикою;
4. Скульптурні портрети (зокрема й автопортрети);
5. Жанрово-побутові композиції. Кожна з цих груп поділяється на декілька підгруп.

Можна стверджувати, що «Ці твори загалом більші від іграшок і несуть своє естетичне навантаження, надаючи інтер'єрові індивідуальності та певної

камерності, крім того, їх можна взяти в руки для детальнішого розгляду окремих елементів. Сучасна анімалістична пластика – це світ різних «норовів», «характерів», «поведінок», стосунків між їм подібними і людьми (Івашків, 2015: 1101).

Як бачимо, пластика малих форм існує як скульптурна та декоративна. Вона надзвичайно цікава та оригінальна, доцільна для опанування її у ЗЗСО завдяки своїй колористиці та формам, доступності та естетичній виразності, можливості безпроблемного переходу від двохвимірних до трьохвимірних зображень.

Висвітлені характеристики пластики малих форм дають можливість педагогам використовувати їх в освітньому процесі, використовуючи ряд прийомів та методів з метою розвитку основ об'ємно-просторового мислення, адже розгляд робіт, їх виконання дає можливість учневі зрозуміти, як створюється форма з об'єму, як світло і тінь впливають на сприйняття твору.

Наступним у плані розвитку образотворчості є опанування матеріалів. В процесі роботи учні навчаються працювати з глиною, пластиліном, гіпсом, що є базою для багатьох скульптурних технік.

Не менш важливим у мистецькому становленні школяра є формування навичок побудови цілісної композиції з окремих елементів. Попри зазначене, вивчення жанрів, притаманних пластиці малих форм сприяє ознайомленню з жанровим різноманіттям скульптури: портретом, анімалістикою, побутовими та символічними сюжетами, що розширює їхній художній світогляд.

Розкриваючи характеристики пластики малих форм, звертали увагу і на декоративно-прикладний аспект цих творів. Для учнів створення невеликих виробів для інтер'єру має надзвичайну практичну та особистісну цінність.

Слід наголосити, що скульптура як результат людської діяльності, людської творчості розвиває духовні здібності людини. Робота ока, мислення та рук формує пластичну координацію твору, означається як предметна творчість. Так в ході практики зароджується естетичне відчуття, на ґрунті якого складаються поступово різні види пластичного мистецтва.

Важливим для формування скульптурного образу у пластиці малих форм є одухотворення предмета. Митці вважають, що лише вклавши душу в твір можна надати йому естетичних якостей – естетичне відображення та ставлення, образне усвідомлення дійсності за законами краси. Залежно від матеріалу основними способами виготовлення скульптури є висікання та ліплення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івашків, Г. (2015). Пластика малих форм в інтер'єрі приміщень. *Народознавчі зошити*. (5 (125)), 1099–1020.
2. Король, А. (2012). Теоретичні аспекти класифікації пластичних мистецтв. *Молодь і ринок*. (1.), 141-146.
3. Ткачук, О. В. (2019). *Методика художнього навчання* [Навчальний посібник]. ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
4. Шевнюк, О. Л. (2015) *Словник термінів образотворчого мистецтва*. НПУ імені М. П. Драгоманова.

